

ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Геренчук М.В., Заячук М.Д.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Розглядаються трудові ресурси Хмельницької області та структура зайнятості в контексті економічної кризи, яка склалась в Україні останнім часом і охопила всі сфери господарського комплексу. Розраховано коефіцієнт економічного навантаження на економічно активне населення та ступінь зайнятості трудових ресурсів. Укладено картосхему, яка відображає територіальні особливості цих показників в області. Охарактеризовано розподіл трудових ресурсів та зайнятість населення в межах адміністративних районів Хмельницької області. Розглянута динаміка економічно активного населення в області впродовж 2000-2011 років та виявлено його поступове зниження, яке пов'язане з низькою економічних та соціальних проблем, що виникли в регіоні останнім часом.

Ключові слова: Хмельницька область; трудові ресурси; економічна криза; економічно активне населення; зайнятість; безробіття; структура зайнятості; ринок праці; рівень життя населення; статеві-вікова структура трудових ресурсів; територіальний розподіл трудових ресурсів.

Актуальність теми. Суспільно-географічний аналіз трудових ресурсів регіону дозволяє попереджати зростання напруги на ринку праці, ефективніше використовувати трудовий потенціал окремих регіонів (місцевостей) і, таким чином, сприяти підвищенню рівня життя населення, що є головною умовою перетворення економіки на соціально орієнтовану. Усе вищезазначене зумовлює актуальність теми дослідження.

На шляху поступального розвитку України до постіндустріального суспільства зростає значення трудових ресурсів як фактора розвитку економіки. З одного боку, набувають актуальності якісні характеристики трудових ресурсів, чому сприяє, і до чого спонукає розвиток науково-технічного прогресу, з іншого, не менш важливим залишається кількісний аспект, адже економіка сервісного типу є працемісткою сферою прикладання праці. Стрімка динаміка політичних та соціально-економічних процесів в Україні супроводжується зростанням мобільності населення, зокрема, його найбільш активної частини, що призводить до відповідних змін у територіальному (міжрегіональному та внутрішньорегіональному) розподілі трудових ресурсів та окремих їх груп.

Предметом дослідження є особливості територіального (міжрегіонального) розподілу трудових ресурсів та окремих їх груп, виділених за ознакою статі та віку у Хмельницькій області.

Метою дослідження є аналіз демографічної структури трудових ресурсів та виявлення територіальних особливостей їх розподілу у Хмельницькій області за сучасних умов.

В процесі дослідження необхідно проаналізувати особливості методики дослідження трудових ресурсів в історичному плані й на сучасному етапі їх розвитку, сформулювати статистико-інформаційну базу дослідження й побудувати на їх основі

графічні та картографічні моделі, виявити умови та чинники впливу на формування працересурсного потенціалу Хмельницької області, здійснити суспільно-географічну характеристику трудових ресурсів регіону, структури зайнятості в економічному і соціальному секторах області, запропонувати заходи для покращення організації зайнятості й забезпечення найбільш оптимальних шляхів вирішення суспільних проблем економічно активного населення обласного регіону. Виявити територіальні особливості в розподілі трудових ресурсів, у т.ч. різних їх груп, у межах Хмельницької області.

Дана тема досліджується сьогодні здебільшого на загальнодержавному рівні, проте дослідження трудових ресурсів на регіональному й локальному рівнях дає більш повне уявлення про стан та можливості його розвитку, а також показує напрям вирішення основних проблем, як адміністративних районів, так і Хмельницької області в цілому.

Виклад основного матеріалу. Трудові ресурси - це частина працездатного населення, яка володіє фізичними й розумовими здібностями і знаннями, необхідними для здійснення корисної діяльності, які являють собою категорію, що займає проміжне положення між економічними категоріями "населення" і "сукупна робоча сила"[8].

В цілому під поняттям "трудові ресурси" розуміють кількість населення, яку можна примусити працювати, тобто яка фізично здатна працювати. У складі трудових ресурсів виділяють економічно активне населення (ЕАН) та економічно неактивне населення. За міжнародним підходом ЕАН - це частина населення (обох статей віком від 15 до 70 років), яка впродовж певного періоду часу пропонує свою працю для виробництва товарів і надання різноманітних послуг, тобто забезпечує пропозицію робочої сили

на ринку праці. Кількісно ця група населення складається (за підходом Міжнародної організації праці(МОП)) із зайнятих та безробітних, які на даний момент не мають роботи, але бажають її одержати. Економічно неактивне населення - це учні, студенти, курсанти, які навчаються в денних навчальних закладах; особи, які одержують пенсію за віком або на пільгових умовах; особи, які одержують пенсію у зв'язку з інвалідністю; особи, зайняті веденням домашнього господарства, доглядом за дітьми, хворими родичами; особи, які не можуть знайти роботу, припинили її пошук, вичерпавши всі можливості, проте вони можуть і готові працювати; інші особи, яким немає необхідності працювати незалежно від джерела доходу [3].

Тривала економічна криза в Україні, яка охопила всі сфери господарського комплексу Хмельницької області, негативно вплинула на зайнятість населення [2]. Якщо у 2001 р. кількість зайнятих в усіх сферах економічної діяльності становила 586,6 тис. осіб, то у 2012 р. - 299,6 тис. осіб, тобто менше майже вдвічі - на 287 тис. осіб. Найбільша чисельність працюючих зосереджена у м. Хмельницькому (97 тис. осіб), м. Камянець-Подільському (25,3 тис. осіб), м. Шепетівці (12,7 тис. осіб), м. Нетішині (11,6 тис. осіб), Красилівському та Камянець-Подільському районах (11,6 тис. осіб та 10,9 тис. осіб), м. Славути (10,6 тис. осіб). Найменша їх чисельність (до 4 тис. осіб) зосереджена у Вінковецькому, Старосинявському і Славуцькому районах [7].

Провівши аналіз економічно активного населення та частки працівників, які зареєстровані як постійний штат, доцільно вирахувати ступінь зайнятості трудових ресурсів:

де С з.т.р. - ступінь зайнятості трудових ресурсів,

Тз - трудові ресурси, зайняті в господарстві певної території,

Т - загальна кількість трудових ресурсів території.

Пересічнообласний показник становив 0,31, що свідчить про невисоку участь трудових ресурсів у трудовому процесі області. Найвищим цей показник є у містах - Хмельницькому (0,43), Шепетівка та Нетішин (0,4). Серед районів за даним показником помітно виділяються Волочеський (0,36), Красилівський (0,32) та Теофіпольський (0,39). Найнижчий показник коефіцієнта трудової зайнятості є у Городоцькому (0,19), Вінковецькому (0,2), Хмельницькому (0,19) та Шепетівському (0,2) районах (Рис. 2).

Слід зазначити і те, що особливо швидкими темпами змінилося співвідношення між сферою матеріального виробництва і невиробничою сферою на користь останньої, а також між промисловістю і сільським господарством, внаслідок чого скоротилася питома вага зайнятих у сільському господарстві з 23,4% у 2001 р. до 10% у 2009 р. [4]. За останні два роки показник зайнятості населення у сільському господарстві значно зріс - на 113,2%. Станом на 1 січня 2012 р. найбільша частка трудових ресурсів (23,1%), сконцентрована у промисловості, дещо менша (19,5 і 13,2%) - відповідно в освіті та закладах охорони здоров'я, 10% усіх працюючих в економіці області (без зайнятих на малих підприємствах) сконцентровані в сільському господарстві [7].

В Хмельницькій області у 2001 році спостерігався найнижчий рівень зайнятості жінок - 47,9% від їх рівня у працездатному віці. А вже у 2009 р. цей рівень значно зріс - до 55%. На кінець 2011 року цей показник становив 55,8%. Найбільша чисельність жінок (28,7%) зайнята в освіті, 20,6% - в галузі охорони здоров'я та соціального забезпечення, 14,2% - в промисловості, 5,8% - в торгівлі, 5,7% - в сільському господарстві, найменша частка жінок зайнята в готельно-ресторанному та лісовому господарстві, відповідно 0,6 і 0,3% усіх жінок.

Більше половини (55% у 2011 р.) чисельності зайнятих у господарстві Хмельницької області складають жінки. Питома вага жінок серед працівників промисловості складає 36,2%, а в сільському господарстві - 33,4%. Найбільша питома вага жінок у структурі зайнятих спостерігається в соціальному забезпеченні - 80,1%, торгівлі - 47,9%. Найменша кількість жінок зайнята в лісовому господарстві - 14,6% і в будівництві - 19,4%.

Через відсутність достатньої кількості нових робочих місць на Хмельниччині постійно збільшується кількість безробітних. Станом на 31.12.2011 р. в області зареєстровано 55,4 тис. безробітних осіб, що складає 8,82% від загальної кількості працездатного населення в працездатному віці (табл.1). Із загальної кількості безробітних 2/3 становили жінки, чверть - молодь у віці до 28 років. Ще більш кризова ситуація в сільській місцевості: 46,4% від загального числа безробітних становлять безробітні селяни, чисельність яких зросла в порівнянні з 2010 р. у 1,4 рази і за станом на 31.12.11 р. становила 15,1 тис. осіб.

Територіальний розподіл трудових ресурсів визначається особливостями системи розселення регіону, специфікою демографічних процесів та міграційного руху населення в різних територіальних утвореннях.

Рис. 1. Динаміка економічно активного населення Хмельницької області, [6,7]

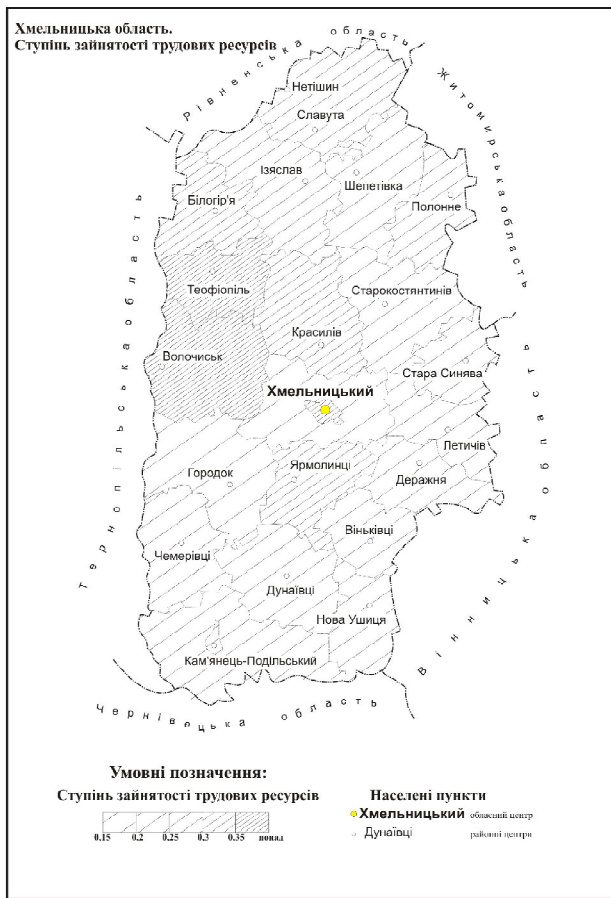

Рис. 2. Ступінь зайнятості трудових ресурсів Хмельницької області

Щодо частки трудових ресурсів у чисельності населення окремих регіонів, то вона коливається від 65% до 81%. Найменшу частку трудових ресурсів в населенні мають переважно аграрні райони - Ярмолинецький, Віньковецький, Городоцький, Деражнянський, а також Славутський та Староконстантинівський райони, найбільшу - м. Кам'янець-Подільський, Нетішин, Хмельницький, Староконстантинів, Славута і Шепетівка [6].

Частка окремих демографічних груп трудових ресурсів має значні територіальні відміни. Особливістю розміщення чоловічих працездатних контингентів є їх переважання в південній та

західній старопромисловій частині Хмельницької області; частка жінок є більшою в регіонах, з яскраво вираженими, ознаками старіння [1]. Південна і частково центральна частина області залишаються "донорами" молодих працездатних контингентів для північних і деяких центральних більш урбанізованих районів, що відрізняються підвищеною часткою молоді в структурі трудових ресурсів (особливо в м. Хмельницькому, Шепетівці, Ізяславі, Славуті, Нетішині, Ізяславському і Славутському районах). Важливою складовою трудових контингентів більшості адміністративних районів є жінки післяпенсійного (до 70 років) віку. Частка цієї вікової категорії є значною (більше 10,5%) для Ярмолинецького, Чемеровецького, Новоушицького, Кам'янець-Подільського, Віньковецького, Городоцького, Дунаєвського районів [7].

Досить велика кількість населення Хмельницької області є старшою за працездатний вік, тому в регіоні виникає досить потужна завантаженість на економічно активне населення, що в подальшому призводить до різного роду соціальних та економічних негараздів. Провівши аналіз економічно активного та економічно пасивного населення, нам вдалось вирахувати коефіцієнт економічного навантаження на економічно активне населення в районах області:

$$k_{e.n.} = \frac{S_{п.п.}}{S_{e.a.}} [8],$$

де S п.п. - економічно пасивне населення,
 S e.a. - економічно активне населення.

Значення показника показує навантаження економічно пасивного населення на економічно активне, і чим вище його значення, тим вища кількість економічно неактивного населення (діти, пенсіонери тощо). Пересічно в Хмельницькій області коефіцієнт економічного навантаження становить 0,84. Найменше навантаження на ЕАН у містах Нетішин (0,34), Кам'янець-Подільський (0,43), Хмельницький (0,48). Майже у всіх районах Хмельницької області показник коефіцієнта навантаження вищий за 1. Найвище його значення в Ярмолинецькому районі - 1,5. Найменше навантаження з-поміж районів області у Полонському (0,96) та Хмельницькому (0,85).

Висновки. Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки:

1. В Хмельницькій області прослідковується стійка тенденція до скорочення чисельності трудових ресурсів та їх старіння, що актуалізує завдання раціонального використання трудового потенціалу й потребує ефективної демографічної та міграційної політики.

2. Розподіл трудових ресурсів в межах Хмельницької області є нерівномірним, що в цілому відповідає характеру розселення населення. Темпи приросту населення у віці 15-69 років по всіх адміністративно-територіальних утвореннях мають регресивний характер і суттєво диференціюються між сільськими і міськими поселеннями, що є результатом наявних соціально-економічних, демографічних та поселенських територіальних відмінностей.

3. Виявлені відмінності в структурі та розміщенні трудових ресурсів регіону потребують відповідних заходів державної та регіональної політики щодо зайнятості населення, створення нових робочих місць відповідно до цих структурних особливостей. Урахування географічних аспектів працересурсної ситуації, а також тенденцій її розвитку дозволить підвищити ефективність заходів регулювання ринку праці, що в подальшому сприятиме підвищенню рівня життя населення та забезпечить економічне зростання регіону.

Список літератури

1. Біляцький С. Ресурси трудових ресурсів / С. Біляцький, Т. Мірошниченко, А. Хахлоук // Віче. - 2006. - №15. - С. 42-45.
2. Боярчук Т. Оцінка соціально-економічної захищеності, рівня і якості життя Хмельниччини / Т. Боярчук // Регіональна економіка. - 2006. - №1. - с. 84-90.
3. Гнибіденко І. Перспективи формування ринку праці / І. Гнибіденко // Україна: Аспекти праці. - 2008. - №1. - С. 3-8.
4. Коліщак В. Досвід Хмельниччини. Націленість на позитивний результат / В. Коліщак // Соц. політика. - 2009. - №7. - с. 11-14.
5. Корчун М. Шляхи підвищення економічної активності та зайнятості молоді на ринку праці України / М. Корчун // Україна: Аспекти праці. - 2008. - №1. - С. 35-39.
6. Статистичний збірник: Праця в Хмельницькій області 2011 - Хмельницький: Головне управління статистики в Хмельницькій області, 2012. - 201 с.
7. Статистичний щорічник: Хмельницька область за 2011 р. - Хмельницький: Поділля, 2012. - 265 с.
8. Стеценко С. Г. Демографічна статистика: Підручник. / С. Г. Стеценко - К.: - Вища шк., 2005 - С.82.

Геренчук М. В., Заячук М. Д. Географические особенности обеспеченности трудовыми ресурсами в Хмельницкой области. Рассматриваются трудовые ресурсы Хмельницкой области и структура занятости в контексте экономического кризиса, который сложился в Украине в последнее время и охватил все сферы хозяйственного комплекса, рассчитан коэффициент экономической нагрузки на экономически активное население и степень занятости трудовых ресурсов. Составлена картосхема, отражающая территориальные особенности этих показателей в области. Охарактеризованы распределение трудовых ресурсов и занятости населения в пределах административных районов Хмельницкой области. Рассмотрена динамика экономически активного населения в области на протяжении 2000-2011 лет и выявлены его постепенное снижение, которое связано с рядом экономических и социальных проблем, возникших в регионе в последнее время.

Ключевые слова: Хмельницкая область; трудовые ресурсы; экономический кризис; экономически активное население; занятость; безработица; структура занятости; рынок труда, уровень жизни населения; половозрастная структура трудовых ресурсов; территориальное распределение трудовых ресурсов.

Gerenchyk M., Zayachyk M., Geographical features of the labor force of Khmelnytsky region. This paper deals with the labor resources of Khmelnytska oblast and the structure of employment according to the economical crisis which has emerged in Ukraine recently and covered all areas of economical complex coefficients, economical burden on the economically active population and the employment degree of labor resources. The mapped schemes that reflect territorial characteristics of these indicators in the oblast are enclosed. The distribution of labor and employment within administrative districts of Khmelnytsk region is characterized. The dynamics of the economically active population in the region over the years 2000-2011 is considered and found its gradual decline, which is associated with a number of economical and social problems that have arisen in the oblast recently

Key words: Khmelnytsk oblast, labor resources, the economical crisis, economically active population, employment, unemployment, the structure of employment, labor market, living standards, gender and age structure of the workforce, division of labor.